

**Кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право. Кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

УДК 343.346.8:342.7:341

A.I. Francuz
doktor nauk prawnych, profesor
kierownik katedry publiczno-prawnych dyscyplin
Wybitny prawnik Ukrainy
Bohater Ukrainy
Uniwersytet ekonomii i prawa "KROK"

Anna Pawlak
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie,
Radca Prawny w Opolu

**Międzynarodowe regulacje prawne
chroniące dzieci przed cyberprzestępczością**

A.Й. Француз
доктор юридичних наук
професор, завідувач кафедри державно-правових дисциплін
Заслужений юрист України
Герой України
Університет економіки та права «КРОК»

Анна Павляк
Університет фінансів та менеджменту у Варшаві,
адвокат в Ополе

**Міжнародні закони щодо захисту
дітей від кіберзлочинності**

Постійний розвиток технології зумовлює посилення існуючих і появу нових загроз з використанням комп'ютерів і телеінформаційних мереж. На сьогодні фіксується велика кількість злочинів, які здійснюються через Інтернет. У даній статті аналізується кіберзлочинність та пропонуються шляхи захисту дітей від неї.

Ключові слова: міжнародно-правові акти, права дитини, кіберзлочинність.

А.И. Француз
д. ю. н., профессор
заведующий кафедрой государственно-правовых дисциплин
Заслуженный юрист Украины
Герой Украины
Университет экономики и права «КРОК»

Анна Павляк
Университет финансов и менеджмента в Варшаве,
адвокат в Ополе

Международные законы по защите детей от киберпреступности

Постоянное развитие технологии приводит к усилению существующих и появлению новых угроз с использованием компьютеров и телеинформационных сетей. На сегодня фиксируется большое количество преступлений, совершаемых через Интернет. В данной статье анализируются киберпреступность и предлагаются пути защиты детей от нее.

Ключевые слова: международно-правовые акты, права ребенка, киберпреступность.

A. Frantsuz
Doctor of Law, professor,
Head of the Civil Law Department
Honored Lawyer of Ukraine,
Hero of Ukraine
“KROK” University
Anna Pavlyak
University of finance and management in Warsaw,
the lawyer in Opole

International laws to protect children from cybercrime

Continuous development of technology leads to strengthening existing and emergence of new threats with use of computers and teleinformation networks. Today a large number of the crimes committed on the Internet. Cybercrime are analyzed and ways of protection of children from them are offered in this article.

Keywords: international legal acts, rights of the child, cybercrime.

Wstęp

Stały rozwój technologii powoduje nasilanie się istniejących oraz pojawianie nowych zagrożeń z wykorzystaniem komputerów i sieci teleinformatycznych. Obecnie wymienić można szeroki katalog przestępstw, które dokonywane są za pomocą Internetu. Są to zarówno przestępstwa związane

z wykradaniem danych, nielegalnym dostępem, „kradzieżą” tożsamości, jak i inne oszustwa komputerowe w tym wyłudzenie pieniędzy, ale także cyberterroryzm, cyberprzemoc, wiele przestępstw o podłożu seksualnym, jak np. cyberpornografia, pedofilia sieciowa, cyberseks, cyberprostyucja, *child*

*grooming*¹, *seksing*², a także internetowy hazard, a nawet internetowa działalność sekt. Wydaje się, iż niemożliwym jest wskazanie wszelkich możliwych przestępczych procedurów mających miejsce w sieci, gdyż wraz z rozwojem technologii, bardzo szybko powstają nowe i ewoluują dotychczasowe patologie.

Ofiarami wielu z cyberprzestępstw są wrażliwe i ufne dzieci, dla których świat wirtualny coraz częściej staje się drugą rzeczywistością. Dostęp do Internetu ma większość osób żyjących w krajach rozwiniętych³. Możliwość pozyskiwania informacji, wymiany kontaktów z osobami z całego świata, uczenia się języków, poznawania nowych technologii – to wszystko sprawia, że rodzice bez wahania umożliwiają dzieciom dostęp do Internetu, niestety bardzo często – bez żadnego nadzoru ze strony dorosłych⁴. Dzieci wycho-

¹ Z j. ang. „uwodzenie dziecka”, polegające na stopniowym nawiązywaniu więzi emocjonalnej z dzieckiem, zaprzyjaźnianiu się z nim, w celu późniejszego wykorzystania seksualnego – zob. A. Andrzejewska, *Dzieci i młodzież w sieci zagrożenia realnych i wirtualnych. Aspekty teoretyczne i empiryczne*, Difin, Warszawa 2014, s. 149 i n.

² Rozumiany jako wysyłanie, szczególnie przez młodzież, wiadomości multimedialnych o zabarwieniu erotycznym, np. nagich zdjęć – więcej G. Kudlak, *Sexting – od zabawy do przestępstwa*, [w:] *Oblicza patologii społecznych*, red. S. Bębas, WSH – Radom 2011, s. 425 i n.

³ Według danych Eurostatu: na początku 2014 r. nieco ponad trzy czwarte (78 %) wszystkich mieszkańców Unii Europejskiej w wieku od 16 do 74 lat korzystało z Internetu, a 81 % gospodarstw domowych deklarowało, że ma dostęp do Internetu: zob. *Dane statystyczne dotyczące społeczeństwa informacyjnego. – gospodarstwa domowe i osoby indywidualne*, tekst dostępny pod adresem: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals/pl#Dost.C4.99p_do_internetu [dostęp: 27.12.2016 r.].

⁴ Wg amerykańskich badaczy brak nadzoru ze strony rodziców najczęściej wynika z założenia, że „mojego dziecka to nie spotka”, tak: L.D. Rosen, N.A. Cheever, L.M. Carrier, *The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent My Space behavior*, „Journal of Applied Developmental Psychology” 2008, Volume 29, Issue 6, s. 469.

wywane w dobie technologii informatycznej, konsumpcjonizmu, erotyzacji codziennego życia, narażone są na negatywne wzorce, które nie uczą się prawidłowych relacji międzyludzkich. Wszystko to sprawia, że stają się bardzo „łatwymi” ofiarami wielu przestępstw z użyciem Internetu. Ofiarami, które zafascynowane światem wirtualnym nie potrafią krytycznie i obiektywnie spojrzeć na uzyskiwane informacje, a z uwagi na poczucie wstydu, strachu, czy bezsilności często nie ujawniają krzywdy, którą im wyrządzono. Dlatego też bardzo ważne jest podejmowanie działań zmierzających do skutecznego zapobiegania, a gdy do przestępstwa już doszło – ścigania i karania sprawców przestępstw popełnianych przy wykorzystaniu technologii informatycznych.

W tym celu niezwykle ważna jest współpraca międzynarodowa oraz wypracowywanie wspólnych, międzynarodowych standardów ochrony użytkowników Internetu, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci. Artykuł ten ma na celu ukazanie prawnych środków ochrony dzieci przed cyberprzestępczością na szczeblu międzynarodowym, z uwzględnieniem standardów uniwersalnych, jak i regionu europejskiego. Przy czym omówiono zarówno regulacje mające bezpośrednio na celu bezpieczeństwo dziecka w cyberprzestrzeni, jak i wybrane normy chroniące dziecko przed krzywdą w ogólności (bez względu na środki, którymi posługuje się sprawca), a także regulacje, które mają na celu zapewnienie ochrony między innymi dziecku przed zagrożeniami płynącymi z nowoczesnych technologii.

W niniejszym artykule przyjęto szeroką definicję cyberprzestępstwa. Podczas X Kongresu ONZ w sprawie Zapobiegania Przestępczości i Traktowania Przestępców zdefiniowano cyberprzestępstwa w wąskim i szerokim sensie. Cyberprzestępstwo w wąskim sensie to „wszelkie nielegalne działanie, wykonywane w postaci operacji elektronicznych, wymierzone przeciw bezpieczeństwu systemów komputerowych lub poddawanych procesom przez te systemy danych”, podczas gdy w szerokim to „wszelkie nielegalne działanie, popełnione za pomocą lub dotyczące systemów lub sieci komputerowych,

włączając w to m.in. nielegalne posiadanie i udostępnianie lub rozpowszechnianie informacji przy użyciu systemów lub sieci komputerowych”⁵. A zatem omawiane w artykule regulacje dotyczą różnych przestępstw z użyciem komputera.

W ramach ochrony międzynarodowej możemy mówić o regulacjach systemu uniwersalnego (ogólnoświatowego) oraz systemów regionalnych (związanych z danym regionem świata). Artykuł ten ukazuje ogólnoświatowe regulacje prawne dotyczące ochrony dzieci przed cyberprzemocą oraz przepisy stanowione w ramach regionu europejskiego – Rady Europy oraz Unii Europejskiej, pomijając analizę regulacji innych organizacji regionalnych, co znacznie przekroczyło ramy opracowania.

Ochrona dzieci przed cyberprzestępczością w systemie uniwersalnym

Uniwersalną organizacją międzynarodową jest Organizacja Narodów Zjednoczonych powstała 24 października 1945 r.⁶, kiedy to – w wyniku złożenia wymaganych dokumentów ratyfikacyjnych – weszła w życie Karta Narodów Zjednoczonych podpisana w San Francisco 26 czerwca 1945 r.⁷ Uniwersalność, czy też inaczej mówiąc powszechność działania ONZ odnosi się do kilku aspektów tego systemu: terytorialnego, gdyż obejmuje on swoim zasięgiem praktycznie cały świat; przedmiotowego, albowiem uwzględnia wszystkie podstawowe kategorie praw człowieka; oraz podmiotowego, który oznacza, że system obejmuje wszystkie państwa członkowskie ONZ⁸.

Głównym aktem prawnym systemu uniwersalnego, regulującym sytuację prawną

⁵ Więcej: A. Suchorzewska, *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożeń cyberterroryzmem*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

⁶ *History of the United Nations*, dostępny pod adresem: <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>, [dostęp 20.10.2016].

⁷ Dz. U. 1947 r., nr 23, poz. 90.

⁸ M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wydawnictwo UW, Wrocław 2004, s. 178.

dzieci jest Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.). Jest to multilateralna umowa międzynarodowa, zawarta pod auspicjami ONZ, której stroną jest 196 państw całego świata⁹. Z uwagi na fakt, iż konwencja ta uchwalona została w 1989 r. nie zawiera regulacji bezpośrednio odnoszących się do zagrożeń płynących z cyberprzestrzeni.

W artykule 19 Konwencji nałożono na Państwa-Strony zobowiązanie do ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub zaniedbania bądź złego traktowania lub wyzysku, w tym wykorzystywania w celach seksualnych dzieci pozostających pod opieką określonych osób. Jak wskazuje ustęp 2 artykułu 19: „Tego rodzaju środki ochronne powinny obejmować, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również innych form działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe - ingerencję sądu”. To zatem od działalności państw zależeć będzie w dużej mierze bezpieczeństwo, w tym cyberbezpieczeństwo dzieci. Wydaje się, iż kluczowym w tym zakresie będzie edukowanie nieletnich na temat potencjalnych zagrożeń.

Jedną z podstawowych form krzywdzenia dzieci jest przemoc seksualna, oznaczająca wykorzystywanie dziecka dla uzyskania przyjemności seksualnej przez osoby dorosłe¹⁰. Ochronę dzieci przed wyzyskiem

⁹ *Status of treaties*, dostępny pod adresem: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en, [dostęp 25.10.2016].

¹⁰ Więcej na temat przemocy seksualnej wobec dzieci: R. Lew-Starowicz, *Przemoc seksualna*, Jacek Santorski & CO, Warszawa 1992; S. Kluczyńska, *Przemoc seksualna wobec dzieci*, „Niebieska Linia” 2002, nr 3; E. Quayle, M. Vaughan, M. Taylor, *Sex offenders, Internet*

seksualnym reguluje art. 34 Konwencji o prawach dziecka, który stanowi, iż: „Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie właściwe kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

a. nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;

b. wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;

c. wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach”.

Przepisem subsydiarnym wobec wymienionych wyżej postanowień jest art. 36 Konwencji o Prawach Dziecka, w którym nakazuje się państwom bronienie dziecka przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającymi dobro dziecka. Jak wskazuje się w doktrynie¹¹ – art. 36 ma umożliwić uzupełnienie ewentualnych luk w regulacjach Konwencji, wynikających z nieprzewidzianych wcześniej zagrożeń dobra dziecka w skutek m. in. rozwoju techniki. Dzięki takiemu elastycznemu sformułowaniu, Konwencja chroni dzieci również przed wszelkimi cyberprzestępstwami. Głównym wyznacznikiem ochrony będzie zagrożenie „dobru dziecka”, bez względu na użyte w tym celu środki. Dzięki tej klauzuli generalnej, Konwencja otwiera się na pozanormatywne systemy. Najczęściej bowiem przyjmuje się, iż „dobro dziecka to zespół wartości duchowych i materialnych, które mają wpływ na prawidłowy rozwój fizyczny i psychiczny dziecka”¹².

child abuse images and emotional avoidance: The importance of values, „Aggression and Violent Behavior” 2006, Volume 11, Issue 1, s. 1–11.

¹¹ Por.: L. Kociucki, *Ochrona dziecka przed złym traktowaniem*, [w:] *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładnia*, red. T. Smyczyński, Ars boni et aequi, Poznań 1999, s. 377.

¹² S. L. Stadniczeńko, *Urzeczywistnianie dobra dziecka*, [w:] *Rzecznicтво praw dziecka w Polsce*, red. S. L. Stadniczeńko, Wydaw. PWSZ, Konin – Opole 2002, s. 12, por. także: S. L. Stadniczeńko,

Do kwestii cyberprzemocy można odnieść także inne regulacje Konwencji¹³. Art. 8 Konwencji odnosi się do konieczności podjęcia działań przez Państwa-Strony, mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych. Regulacja ta swoim zakresem obejmuje również ochronę dziecka przed takimi czynami jak zniesławianie, znieważanie, czy naruszenie wizerunku dziecka w cyberprzestrzeni. Ponadto do kwestii włamań na profile oraz kont dziecka może odnosić się art. 16 Konwencji, który wskazuje, iż „żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację”. Wprawdzie przepisy te nie odnoszą się wprost do cyberprzestępstw, ale z uwagi na ich elastyczną treść, znajdują zastosowanie również w sytuacji krzywdzenia dziecka przy pomocy nowych technologii.

Dużym wyzwaniem dla poszczególnych państw jest walka z przestępstwami na tle seksualnym, których ofiarami są dzieci. Szczególne wytyczne w tym zakresie zawiera Protokół fakultatywny do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494), podpisany i przyjęty przez 173 państwa¹⁴. Protokół ten był między innymi odpowiedzią ONZ na wnioski „Międzynarodowej konferencji w sprawie zwalczania dziecięcej pornografii w Internecie”, która odbyła się we Wiedniu w

Prawo dziecka do wychowania w rodzinie, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S. L. Stadniczeńko, Wyd. RPDz., Warszawa 2015, s. 95.

¹³ *Raport bezpieczeństwa dzieci korzystających z Internetu*, Fundacja Dzieci Niczyje na zlecenie Telekomunikacji Polskiej, Warszawa 2008, s. 22, dostępny na stronie: www.bezpiecznaszkola.men.gov.pl, [dostęp: 15.10.2016 r.].

¹⁴ *Status of treaties*, dostępny pod adresem: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11-c&chapter=4&clang=_en, [dostęp 25.10.2016].

1999 r. i podczas której m. in. wezwano do bliższej współpracy między rządami a przemysłem internetowym. Ważnym krokiem w walce z dziecięcą prostytutką i pornografią, było zdefiniowanie tych procedurów (art. 2 Protokołu), zobowiązanie państw-stron do penalizacji tych czynów (art. 3), do uregulowania zagadnień jurysdykcji oraz możliwości ekstradycji sprawców tych przestępstw (art. 4 i 5), wzmocnienia współpracy międzynarodowej (art. 6 i 10), do podjęcia odpowiednich kroków w celu ochrony ofiar (art. 8), a także do podjęcia odpowiednich środków zapobiegawczych, w tym edukacyjno-szkoleniowych wśród dzieci (art. 9).

Tematyka cyberbezpieczeństwa dzieci podejmowana była także przez Radę Praw Człowieka, która jest głównym organem systemu politycznego ONZ. W rezolucji 7/29 o prawach dziecka przyjętej w marcu 2008 r., Rada Praw Człowieka zapowiedziała odbywanie corocznych całodziennych spotkań dotyczących różnych aspektów praw dziecka. Na ostatnim z tych spotkań, które miało miejsce 7 marca 2016 r., podczas 31 sesji Rady Praw Człowieka, dyskutowano na temat „Technologii informatycznych a wykorzystywanie seksualne dzieci”¹⁵. Celem spotkania było m. in. pogłębienie wiedzy na temat relacji między nowoczesną technologią a prawami człowieka, wymiana dobrych praktyk i doświadczeń w tej sprawie, opracowanie odpowiednich strategii mających na celu ochronę dzieci online, wypracowanie zaleceń, by zapewnić bezpieczny i równy dostęp dzieci do nowych technologii oraz kryminalizację wykorzystywania dzieci w Internecie. Sesje Rady Praw Człowieka stanowią doskonałą okazję do przeglądu sytuacji w zakresie realizacji poszczególnych praw człowieka na świecie. „Jest to forum dyskusji i wymiany poglądów zarówno delegatów państw członkowskich, innych państw, czy całej rzeszy organizacji poza-

¹⁵ Szczegółowy plan spotkania „Technologie informatyczne a wykorzystywanie seksualne dzieci”, dostępny pod adresem: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session31/Pages/31RegularSession.aspx>, [dostęp: 31.10.2016].

rządowych, uczestniczących w obradach jako obserwatorzy”¹⁶.

Przy Radzie Praw Człowieka, w ramach tzw. procedur specjalnych, powoływani są sprawozdawcy, którzy mogą podejmować wizyty w państwach ONZ, rozpatrują skargi indywidualne, wysyłają pilne apele oraz zarzuty do państw z prośbami o wyjaśnienie sytuacji, współpracują z przedstawicielami poszczególnych państw na rzecz poprawy sytuacji, a także sporządzają raporty i wytyczne dotyczące zagadnień związanych z ochroną praw człowieka. W 1990 r. powołany został urząd Specjalnego Sprawozdawcy ds. Sprzedaży Dzieci, Dziecięcej Prostitution i Pornografii¹⁷. Jest on uprawniony do analizowania przyczyn sprzedaży i wykorzystywania seksualnego dzieci, wymiany dobrych praktyk w celu jego zwalczania, promowania środków, aby zapobiegać seksualnemu wykorzystywaniu dzieci i wydawania zaleceń, dotyczących ochrony i wsparcia dzieci będących ofiarami sprzedaży i wykorzystywania seksualnego¹⁸. Jednym z ważnych narzędzi Specjalnego Sprawozdawcy jest składanie rocznych sprawozdań z działań Radzie Praw Człowieka oraz Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ. Sprawozdania te często dotyczą bezpieczeństwa dzieci, w tym ich ochrony w Internecie. Jedno z pierwszych sprawozdań odnoszących się do problematyki wykorzystywania dzieci przez Internet był raport „Rola mediów i edukacji w zapobieganiu komercyjnemu wykorzystywaniu seksualnemu dzieci” z 16 października 1997 r.¹⁹, który powstał między

¹⁶ A. Pawlak, *Mechanizmy monitorowania praw człowieka w systemie ONZ na przykładzie krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Środki ochrony praw człowieka w państwach postsocjalistycznych, Zagadnienia wybrane*, red. A. Frankiewicz, A. Pawlak, AT Wydawnictwo, Kraków 2015, s. 80.

¹⁷ Rezolucja Komisji Praw Człowieka z 7 marca 1990 r., E/CN.4/RES/1990/68.

¹⁸ *Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*, tekst dostępny pod adresem: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Children/Pages/ChildrenIndex.aspx> [dostęp: 27.12.2016 r.].

¹⁹ *The role of the media and education in preventing and contributing to the commercial sexual*

innymi po pobycie Sprawozdawcy w Stanach Zjednoczonych, gdzie badano problem komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci przez Internet. W Sprawozdaniu tym podkreślano konieczność aktywnej i skutecznej współpracy między rządami i organizacjami pozarządowymi, otwartości wymiany informacji między tymi podmiotami, a także efektywnego systemu wsparcia finansowego działań mających na celu bezpieczeństwo dziecka.

Kolejnymi raportami Specjalnych Sprawozdawców ds. Sprzedaży Dzieci, Dziecięcej Prostyucji i Pornografii, odnoszącymi się m. in. do cyberprzestępczości były: Sprawozdanie z 13 stycznia 1998 r. „Media a edukacja”²⁰, Sprawozdanie z 23 grudnia 2004 r. „Pornografia dziecięca w Internecie”²¹, a także z 13 lipca 2009 o tym samym tytule²², czy Sprawozdanie z 26 grudnia 2014 r. „Technologie informatyczne a seksualne wykorzystywanie dzieci”²³. Najnowsze ze sprawozdań – z 30 grudnia 2015 r. dotyczyło „Reakcji na popyt na seksualne wykorzystywanie dzieci”, w którym ujęto inny aspekt seksualnego wykorzystywania dzieci – a mianowicie przypomniano państwom członkowskim

exploitation of children, A/52/482, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/277/36/PDF/N9727736.pdf?OpenElement>, [dostęp: 25.10.2016 r.].

²⁰ *The media and education*, E/CN.4/1998/101, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G98/101/06/PDF/G9810106.pdf?OpenElement>, [dostęp: 25.10.2016 r.].

²¹ *Child pornography on the Internet*, E/CN.4/2005/78, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/100/19/PDF/G0510019.pdf?OpenElement>, [dostęp: 25.10.2016 r.].

²² *Child pornography on the Internet*, A/HRC/12/23, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/146/27/PDF/G0914627.pdf?OpenElement>, [dostęp: 25.10.2016 r.].

²³ *Information and Communication Technologies and the sale and sexual exploitation of children*, A/HRC/28/56, tekst dostępny pod adresem: http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/28/56, [dostęp: 25.10.2016 r.].

o obowiązku eliminowania potencjalnych zagrożeń oraz zapobiegania przestępstwom wobec dzieci na tle seksualnym²⁴.

W 2015 roku Specjalny Sprawozdawca ds. Sprzedaży Dzieci, Dziecięcej Prostyucji i Pornografii, obchodził 25-lecie działalności urzędu. Podkreślenia wymaga, iż jest to jedyny z 43 specjalnych sprawozdawców, który szczególnie nacisk kładzie na ochronę dzieci.

Regulacje Rady Europy

Rada Europy jest regionalną organizacją międzynarodową, obejmującą swym zasięgiem teren 47 państw świata, głównie z terenu Europy. Problematyka łamania praw człowieka przy użyciu nowych technologii i związana z tym konieczność szczególnej ochrony została przez Radę Europy zauważona już w latach dziewięćdziesiątych – kiedy to rozpoczął się szybki rozwój komercyjnego Internetu. W związku z tym w Strasburgu, 10-11 października 1997 r. szefowie państw i rządów Rady Europy podczas ich Drugiego Szczytu przyjęli Plan Działania między innymi w celu znalezienia wspólnej odpowiedzi na rozwój nowych technologii, opartej na standardach i wartościach Rady Europy²⁵.

Wśród regulacji Rady Europy odnoszących się do problematyki cyberprzestępczości wobec dzieci wyróżnić należy dwa akty: Konwencję Rady Europy o cyberprzestępczości sporządzoną w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r.²⁶, a także Konwencję Rady Europy z 25 października 2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych²⁷ (zwaną również Konwencją z Lanzarote – od miejsca jej podpisania).

W Konwencji o cyberprzestępczości z 2001 r. wskazuje się, iż z uwagi na głębo-

²⁴ *Tackling the demand for the sexual exploitation of children*, A/HRC/31/58, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/294/64/PDF/G1529464.pdf?OpenElement>, [dostęp: 27.12.2016 r.].

²⁵ Pełny tekst Planu Działania na stronie: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063dced>, [dostęp: 26.10.2016 r.].

²⁶ Dz. U. z 2015 r., poz. 728.

²⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 608.

kie zmiany dokonane na skutek digitalizacji, konwergencji i trwającej globalizacji sieci informatycznych kwestią priorytetową winna być wspólna polityka kryminalna mająca na celu ochronę społeczeństwa przed cyberprzestępczością, między innymi poprzez przyjęcie właściwych przepisów prawnych i wspieranie międzynarodowej współpracy. W Preambule Konwencji podkreśla się również, iż skuteczna walka z cyberprzestępczością wymaga zwiększonej, szybkiej i dobrze funkcjonującej współpracy międzynarodowej w sprawach karnych. W Konwencji tej opisane zostały przestępstwa przeciwko poufności, integralności i dostępności danych informatycznych i systemów, przestępstwa komputerowe, przestępstwa związane z naruszeniem praw autorskich i pokrewnych, a także przestępstwa związane z pornografią dziecięcą.

W artykule 9 ust. 2 Konwencji zdefiniowano pojęcie „pornografii dziecięcej”, przez które rozumie się „materiał pornograficzny, który w sposób widoczny przedstawia: a. osobę małoletnią w trakcie czynności wyraźnie seksualnej; b. osobę, która wydaje się być nieletnią, w trakcie czynności wyraźnie seksualnej; c. realistyczny obraz przedstawiający osobę małoletnią w trakcie czynności wyraźnie seksualnej”. Przy czym osoba małoletnia obejmuje wszystkie osoby poniżej 18 roku życia, natomiast państwo – strona Konwencji może wprowadzić wymóg niższej granicy wieku, która nie może być jednak niższa niż 16 lat. Zgodnie z art. 9 ust. Konwencji przestępstwa związane z pornografią dziecięcą to umyślne i bezprawne produkowanie pornografii dziecięcej dla celów jej rozpowszechniania za pomocą systemu informatycznego, a także oferowanie lub udostępnianie, rozpowszechnianie lub transmitowanie, pozyskiwanie pornografii dziecięcej za pomocą systemu informatycznego, a także posiadanie pornografii dziecięcej w ramach systemu informatycznego lub na środkach do przechowywania danych informatycznych. Konwencja zobowiązuje każde państwo, będące stroną Konwencji do podjęcia odpowiednich środków prawnych i innych dla uznania za przestępstwa w jej prawie wewnętrznym wyżej wymienionych czynów.

Oczywistym jest, iż Konwencja ma na celu ochronę jak największej liczby dzieci i penalizację najszerzej rozumianej pornografii dziecięcej. By jednak uczynić powyższe regulacje elastycznymi i umożliwić ratyfikację Konwencji jak największej liczbie państw, w art. 9 ust. 3 wskazano, iż „Każda ze Stron może zastrzec sobie prawo niestosowania, w całości lub w części, ustępu 1.d. i e. oraz ustępu 2.b. i c.”. A zatem państwa ratyfikujące mogą ograniczyć penalizację czynów związanych z pozyskiwaniem pornografii dziecięcej za pomocą systemu informatycznego dla siebie lub innej osoby oraz posiadaniem pornografii dziecięcej w ramach systemu informatycznego lub na środkach do przechowywania danych informatycznych. Ponadto państwa mogą uznać, iż nie będzie pornografią dziecięcą przedstawienie osoby, która wydaje się być nieletnią, w trakcie czynności wyraźnie seksualnej oraz realistycznego obrazu małoletniej w trakcie tej czynności.

Konwencja o cyberprzestępczości została otwarta do podpisu zarówno dla państw członkowskich Rady Europy, jak i państw z poza organizacji. Aktualnie 49 państw świata ratyfikowało Konwencję o cyberprzestępczości, 6 kolejnych podpisało, lecz jeszcze jej nie ratyfikowało. Wśród krajów nieczłonkowskich Rady Europy Konwencja obowiązuje w Australii, Kanadzie, na Dominikanie, Mauritiusie, w Izraelu, Japonii, Panamie, na Sri Lance oraz w Stanach Zjednoczonych²⁸. Fakt, iż również kraje spoza Rady Europy chętnie przystępują do Konwencji o cyberprzestępczości świadczy o szczególnym uznaniu dla tego aktu na arenie międzynarodowej. Pomimo regionalnego charakteru organizacji, jaką jest Rada Europy, Konwencja zyskała charakter ogólnoświatowy. Jest ona bowiem jedynym aktem międzynarodowego prawa karnego ery społeczeństwa informacyjnego, który wywiera istotny wpływ na ustawodawstwa karne państw-stron Konwencji. W Polsce Konwencja weszła w życie 1 czerwca 2015 r.

²⁸ *Chart of signatures and ratifications of Treaty 185. Convention on Cybercrime. Status as of 29/10/2016*, dostępny na stronie: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=2bTssvsW, [dostęp: 29.10.2016].

Drugi z wymienionych aktów Rady Europy - Konwencja Rady z 25 października 2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, powstał jako efekt wielu wcześniej przyjętych zaleceń, planów działania, rekomendacji, czy odbytych spotkań na szczeblu międzynarodowym²⁹. Celem tego aktu prawnego jest zapobieganie i zwalczanie seksualnego wykorzystywania dzieci i niegodziwego traktowania dzieci w celach seksualnych, ochrona ofiar takich zachowań oraz promowanie wielopłaszczyznowej współpracy przeciwko seksualnemu wykorzystywaniu dzieci. Konwencja z Lanzarote szeroko reguluje kwestie ochrony dziecka przed krzywdą na tle seksualnym, a ponadto zawiera regulacje bezpośrednio odnoszące się do cyberprzestępczości, jednym z jej celów jest więc ochrona dzieci przed przestępczością seksualną online.

Już w samej Preambule – państwa-akcjonariusze Konwencji zauważają, że seksualne wykorzystywanie dzieci i niegodziwe traktowanie dzieci w celach seksualnych przybrało niepokojące rozmiary, w szczególności jeśli chodzi o wzrost korzystania z technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych zarówno przez dzieci, jak i sprawców przestępstw. W związku z tym należy podjąć odpowiednie działania, z uwzględnieniem specyfiki cyberprzestrzeni.

Konwencja wskazuje jakie czyny mają być przez państwa penalizowane, a wśród przestępstw dotyczących pornografii dziecięcej wymienia się „świadome pozyskiwanie dostępu do pornografii dziecięcej za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych” (art. 20 ust. 1 f Konwencji z Lanzarote). Konwencja zawiera także regulację dotyczącą nagabywania dzieci za pośrednictwem Internetu – umyślnego składania dziecku propozycji spotkania w celu popełnienia przestępstwa na tle seksualnym, której

poświęcony został art. 23³⁰. Nakaz prawnego sankcjonowania czynu „uwodzenia” dziecka przez Internet, niezależnie od tego, czy doszło do wykorzystania seksualnego dziecka w rzeczywistości, stanowił istotny krok w stronę zwiększenia bezpieczeństwa dziecka w sieci.

Dla bezpieczeństwa dziecka w Internecie bardzo istotną rolę odgrywa odpowiednia edukacja dzieci od najmłodszych lat, przestrzeganie ich przed zagrożeniami i uświadamianie o potencjalnych ryzykach związanych z używaniem nowoczesnych technologii. Konwencja z Lanzarote zwraca uwagę na aspekt edukacyjny w art. 6. Znajduje się tam zobowiązanie każdego państwa, które ratyfikuje Konwencję, do podjęcia odpowiednich środków (ustawodawczych lub innych) w celu zapewnienia, by dzieci otrzymywały w trakcie swojej edukacji – zarówno na szczeblu podstawowym, jak i ponadpodstawowym - informacje o zagrożeniach oraz o środkach ochrony przed seksualnym wykorzystywaniem dzieci. Przy czym, informacje te mają być opracowane wspólnie z rodzicami dzieci, dostosowane do zmieniających się możliwości rozumienia zagrożeń przez dzieci oraz przekazywane w ramach ogólnej wiedzy na temat seksualności człowieka. W artykule 6 Konwencji podkreśla się jednocześnie, iż podczas takiej edukacji będzie kładziony nacisk na poszczególne sytuacje ryzyka, szczególnie związane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych. Konwencja z Lanzarote nie poprzestaje jedynie na podkreśleniu konieczności edukacji dzieci, albowiem w art. 8 wskazuje się na potrzebę organizacji kampanii informu-

²⁹ Główne spotkania o których mowa to: I Światowy Kongres Przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych (sierpień 1996 r.), II Światowy Kongres w Jokohamie (grudzień 2001), Konferencja w Monaco (kwiecień 2006 r.).

³⁰ Art. 23 Konwencji z Lanzarote stanowi: „Każda ze Stron przyjmuje konieczne środki ustawodawcze lub inne środki w celu zapewnienia karalności umyślnego składania dziecku (...) przez osobę dorosłą za pośrednictwem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, propozycji spotkania w celu popełnienia przeciwko dziecku któregośkolwiek z przestępstw określonych na podstawie art. 18 ust. 1 lit. a lub art. 20 ust. 1 lit. a, w sytuacji, gdy za taką propozycją idą faktyczne działania mające na celu doprowadzenie do takiego spotkania.

jących społeczeństwo o zagrożeniach oraz możliwościach ochrony dziecka. Konwencja Rada Europy z 2007 r. w sposób kompleksowy reguluje kwestie ochrony dziecka – tylko bowiem zmiana prawa wewnętrznego, ściśle współpraca międzynarodowa, ale także jednoczesna intensywna edukacja samych zagrożonych oraz podnoszenie powszechnej świadomości na temat seksualnego wykorzystywania dzieci – może przynieść oczekiwane efekty.

Konwencja Rady z 25 października 2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych została ratyfikowana przez 41 państw, przy czym wszystkie te państwa są członkami Rady Europy, pomimo, iż akt ten został otwarty do podpisu również dla krajów nieczłonkowskich. Pozostałe 6 państw Rady Europy (Armenia, Azerbejdżan, Estonia, Irlandia, Norwegia i Wielka Brytania) podpisały Konwencję, lecz jeszcze jej nie ratyfikowały³¹.

Wskazane powyżej Konwencje to nie jedyne działania Rady Europy, mające na celu m.in. ochronę dzieci przed cyberprzestępczością. Organizacja ta od wielu lat zajmuje się problematyką ochrony danych osobowych człowieka, w tym także dziecka. W tym celu sporządzono Konwencję Rady Europy o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych, sporządzona w Strasburgu dnia 28 stycznia 1981³²; czy Zalecenie nr R (95) 4 o ochronie danych osobowych w sferze usług telekomunikacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem usług telefonicznych. Rada Europy wyznacza również pewne ramy penalizacji cyberprzestępstw - np. w Zaleceniu nr R (89) 9 w sprawie przestępstw komputerowych, zdefiniowano różne przestępstwa komputerowe, a w Rezolucji nr 3

³¹ *Chart of signatures and ratifications of Treaty 201. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Status as of 29/10/2016*, dostępny pod adresem: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201/signatures?p_auth=fWJndK2L, [dostęp: 29.10.2016].

³² Dz. U. z 2003 r., nr 3, poz. 25.

przyjętej na 23 Konferencji Europejskich Ministrów Sprawiedliwości w Londynie w 2000 r., uświadomiono potrzebę szybkiego i efektywnego systemu współpracy międzynarodowej do spraw walki z cyberprzestępczością.

Regulacje Unii Europejskiej

Kolejna regionalna organizacja międzynarodowa – Unia Europejska – podejmuje liczne działania mające na celu bezpieczeństwo w sieci zarówno dzieci, jak i wszystkich obywateli. W Preambule Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej³³ podkreślono, iż „w obliczu zmian w społeczeństwie, postępu społecznego oraz rozwoju naukowego i technologicznego, niezbędne jest wzmocnienie ochrony praw podstawowych poprzez wyszczególnienie tych praw w Karcie i przez to uczynienie ich bardziej widocznymi”. Wśród wolności wymienionych w Karcie Praw Podstawowych na pierwszy plan wysuwa się prawo każdego do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 6 Karty). Ponadto każdy ma prawo do poszanowania swego życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się (art. 7 Karty) oraz do ochrony danych osobowych (art. 8 ust. 1 Karty). Te trzy wymienione wolności wydają się być najmocniej zagrożone przez działania cyberprzestępców i choć nie są one kierowane bezpośrednio do dzieci to dotyczą również najmłodszych obywateli.

Prawa dziecka określa art. 24 Karty Praw Podstawowych, wskazując m. in., iż dzieci mają prawo do ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla ich dobra, a wszystkie działania dotyczące dzieci (zarówno podejmowane przez władze publiczne, ale też przez instytucje prywatne), należy podporządkować najłepszym interesom dziecka. Jest to niezwykle szerokie ujęcie praw dziecka, co z jednej strony podkreśla wagę i zakres konieczności ochrony praw dziecka, z drugiej niestety nie daje wprost podstaw do podjęcia konkretnych działań.

Od połowy lat 90-tych w Unii Europejskiej dają się zauważyć podejmowane działania na rzecz stworzenia ram bezpiecznego korzystania przez dzieci z Internetu. W ramach struk-

³³ Dz. Urz. UE 2012/C 326/02.

tur unijnych wyróżnić możemy przynajmniej 3 rodzaje regulacji prawnych wydawanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa dzieci w Internecie: 1) wydawanie aktów niewiążących (w tym zaleceń, zielonych ksiąg); 2) opracowywanie i wdrażanie wieloletnich europejskich planów działania; a także 3) przyjmowanie regulacji prawnych wiążących co do celów (dyrektyw).

Jednym z pierwszych działań Wspólnot w zakresie ochrony dzieci przed cyberprzemocą było wydanie w 1996 r. Zielonej Księgi o ochronie małoletnich oraz godności człowieka w usługach audiowizualnych i informacyjnych³⁴, nawołującej do międzynarodowego wysiłku w zwalczaniu nielegalnych i szkodliwych dla dzieci treści w Internecie. Dwa lata później – zalecenia Rady z 24 września 1998 roku w sprawie rozwoju konkurencyjności europejskiego przemysłu usług audiowizualnych i informacyjnych poprzez wspieranie ram krajowych mających na celu osiągnięcie porównywalnego i efektywnego poziomu ochrony nieletnich i godności ludzkiej³⁵, podkreślały konieczność rozwoju zabezpieczeń cyfrowych, dzięki którym rodzice mogliby sprawować kontrolę nad treściami dostępnymi dla ich dzieci. Zalecenie to było pierwszym instrumentem prawnym na szczeblu Wspólnot Europejskich dotyczącym zagadnień ochrony małoletnich i godności ludzkiej, odnoszącym się do usług audiowizualnych i informacyjnych udostępnianych publicznie. Kolejnym niewiążącym aktem prawnym Unii Europejskiej było Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych (2006/952/WE)³⁶. W zaleceniu tym zachęcano państwa członkowskie by m.in. propagowały dzia-

³⁴ *Green paper on the protection of minors and human dignity in audiovisual and information services*, COM(1996)483, dostępny pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/20876>, [dostęp: 30.10.2016].

³⁵ Zalecenie Rady 98/560/WE z dnia 24 września 1998, Dz. U. L 270 z 7.10.1998.

³⁶ Dz. Urz. UE L 378/72 z 27.12.2006.

łania umożliwiające małoletnim korzystanie z Internetu w sposób odpowiedzialny, w szczególności poprzez propagowanie wśród rodziców, nauczycieli oraz wychowawców środków czyniących te usługi bezpiecznymi. Państwa powinny też promować działania „ułatwiający identyfikację wysokiej jakości treści i usług przeznaczonych dla małoletnich i dostęp do nich, m.in. poprzez zapewnienie środków dostępu w instytucjach szkolnictwa i w miejscach publicznych”, a także ogólne działania służące szerokiej edukacji. Zalecenie to dotyczyło również technicznych aspektów używania sieci – wskazywano na potrzebę opracowania pozytywnych środków służących małoletnim np. poprzez stosowanie systemów filtrowania, które blokowały przepływ materiałów naruszających godność ludzką.

W ramach struktur unijnych opracowywano i wdrażano także wieloletnie plany mające na celu uczynienie cyberprzestrzeni bezpieczną oraz przeciwdziałanie rozpowszechnianiu treści szkodliwych w sieci. W 1999 r. Parlament Europejski i Rada przyjęły wieloletni plan działania Wspólnoty w zakresie promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu poprzez zwalczanie niezgodnych z prawem i szkodliwych treści w światowych sieciach komputerowych³⁷, który został przedłużony Decyzją z 2003 r.³⁸ na dwa lata, w której ponadto włączono do planu szczególne środki dotyczące krajów przystępujących do Unii Europejskiej. W 2005 r. postanowiono kontynuować wieloletnie wspólnotowe działania i w związku z tym decyzją z 11 maja

³⁷ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 276/1999/WE z dnia 25 stycznia 1999 r. przyjmująca wieloletni plan działań Wspólnoty w zakresie promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu poprzez zwalczanie sprzecznych z prawem i szkodliwych treści w światowych sieciach komputerowych (Dz.U. L 33/1 z 6.2.1999).

³⁸ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1151/2003/WE z dnia 16 czerwca 2003 r. zmieniająca decyzję nr 276/1999/WE przyjmującą wieloletni plan działań Wspólnoty w zakresie promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu w drodze zwalczania sprzecznych z prawem i szkodliwych treści w światowych sieciach komputerowych (Dz.U. L 162/1 z 1.7.2003).

2005 r.³⁹ ustanowiono program „Bezpieczniejszy Internet Plus”. Program ten przyjęty został na lata 2005–2008 i miał na celu promowanie bezpieczniejszego korzystania z Internetu i nowych technologii sieciowych, szczególnie przez dzieci, a także zwalczanie treści sprzecznych z prawem i treści niechcianych przez użytkowników sieci. Kolejne lata (2009–2013) objął program „Bezpieczniejszy Internet” przyjęty Decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2008 r.⁴⁰ Wszystkie te programy zapewniły finansowanie wspólnotowe, dzięki czemu możliwa była realizacja zróżnicowanych inicjatyw. W sprawozdaniu z ostatniego z projektów wskazano, iż „działania objęte programem były kompleksowe i angażowały szeroki krąg różnych grup zainteresowanych stron oraz były ukierunkowane na te grupy”, a cele, które udało się osiągnąć to głównie zwiększanie poziomu świadomości społeczeństwa, zwalczanie treści niezgodnych z prawem, promowanie bezpieczniejszego środowiska w Internecie i utworzenie bazy wiedzy⁴¹.

W maju 2012 r. Komisja Europejska przyjęła „Europejską strategię na rzecz lepszego internetu dla dzieci”⁴², która stawia ważne cele wspólnotowe, takie jak: rozwój kompetencji medialnych dzieci, promowanie bezpiecznych zachowań w Internecie, podnosze-

nie świadomości dzieci na tematy zagrożeń płynących z sieci, stworzenie bezpiecznej przestrzeni w Internecie dla dzieci będącą pod kontrolą rodzicielską, a także zwalczanie nielegalnych treści w Internecie. Cele strategii są osiąganą dzięki kolejnemu projektowi Unii Europejskiej noszącego nazwę: „Łącząc Europę”, opracowanego na lata 2014–2020⁴³. Dzięki środkom z tego projektu we wszystkich krajach unijnych kontynuują swoje działania tzw. Centra Bezpiecznego Internetu, które funkcjonowały w ramach poprzednich programów. Dzięki temu podejmowane są stałe działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci w Internecie takie jak kampanie medialne, konferencje i szkolenia, publikacje, programy edukacyjne w szkołach, ale także przeprowadzane są badania socjologiczne oraz odbywają się dyżury telefoniczne i online, podczas których dzieci mogą zgłaszać zagrożenie cyberprzestępstwami. Dzięki środkom z Unii Europejskiej możliwe są realne działania zwiększające bezpieczeństwo dzieci w Internecie.

Kolejnym niezwykle istotnym rodzajem działań Unii na rzecz bezpieczeństwa dzieci w Internecie są wydawane, wiążące w krajach członkowskich co do celów dyrektywy. Należy wyróżnić tutaj dyrektywę 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego⁴⁴. Dyrektywa ta wyjaśnia niektóre pojęcia prawne i harmonizuje niektóre aspekty w celu umożliwienia sektorowi usług społeczeństwa informacyjnego korzystanie w pełni z zasad rynku wewnętrznego. Szereg jej przepisów odnosi się jednak do ochrony dzieci i godności ludzkiej (dla przykładu – art. 16. ust. 1 lit. e), zgodnie z którym należy

³⁹ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 854/2005/WE z dnia 11 maja 2005 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspólnotowego na rzecz promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu i nowych technologii sieciowych (Dz. U. L 149/1 z 11.6.2005).

⁴⁰ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1351/2008/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego wspólnotowego programu ochrony dzieci korzystających z Internetu oraz innych technologii komunikacyjnych (Dz. U. L 348/118 z 24.12.2008).

⁴¹ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: „Ocena końcowa wieloletniego unijnego programu ochrony dzieci korzystających z internetu oraz innych technologii komunikacyjnych (programu Bezpieczniejszy Internet), COM/2016/0364.

⁴² COM/2012/196.

⁴³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1316/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające instrument „Łącząc Europę”, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 913/2010 oraz uchylające rozporządzenia (WE) nr 680/2007 i (WE) nr 67/2010. (Tekst mający znaczenie dla EOG), (Dz. U. L 348/129 z 20.12.2013).

⁴⁴ Dz. U. L 178/1 z 17/07/2000.

zachęcać do opracowania kodeksów postępowania dotyczących ochrony małoletnich oraz godności ludzkiej. Ponadto sprawozdania ze stosowania dyrektywy mają w szczególności dotyczyć zagadnienia ochrony małoletnich (art. 21 Dyrektywy).

Drugim wiążącym aktem, który dotyczy w pewnym zakresie kwestii cyberbezpieczeństwa dzieci jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW⁴⁵. W Dyrektywie tej podkreśla się, iż wykorzystywanie seksualne dzieci powinno podlegać skutecznym, proporcjonalnym i odstraszającym sankcjom, w szczególności jeżeli chodzi o nowe formy niegodziwego traktowania w celach seksualnych ułatwane przez zastosowanie nowych technologii, takie jak nagabywanie dzieci online w celach seksualnych za pośrednictwem portali internetowych sieci społecznościowych i czatroomów. Na szczególną uwagę zasługuje art. 25 dyrektywy, który dotyczy środków wymierzonych przeciwko stronom internetowym zawierającym lub rozpowszechniającym pornografię dziecięcą. Państwa członkowskie mają bowiem obowiązek podejmowania środków niezbędnych do zapewnienia szybkiego usunięcia stron internetowych z pornografią dziecięcą utrzymywanych na ich terytorium, a ponadto państwa członkowskie mogą podejmować środki służące blokowaniu stron internetowych z pornografią dziecięcą na swym terytorium.

Unia Europejska wydaje akty mające chronić przed cyberprzestępczością, ale także podejmuje konkretne działania wspierające państwa członkowskie w tym zakresie. Z dniem 11 stycznia 2013 r. przy biurze Europolu w Hadze rozpoczęło swoją działalność Europejskie Centrum ds. Walki z Cyberprzestępczością, mające chronić obywateli i europejskie przedsiębiorstwa przed przestępstwami w sieci. Centrum podejmuje także liczne działania na rzecz bezpieczeństwa dzieci. Wspiera

ono operacje policyjne w UE związane z walką z wykorzystywaniem seksualnym dzieci podejmując znaczne wysiłki mające na celu zwalczanie nielegalnych działań pedofilów w Internecie. Centrum dostarcza również ciągłego wsparcia operacyjnego oraz analitycznego w ramach dochodzeń, gdzie sprawcy-pedofile, na ukrytych forach, obracają nielegalnymi materiałami przedstawiającymi wykorzystywanie dzieci⁴⁶. Centrum ds. Walki z Cyberprzestępczością stanowi profesjonalne wsparcie dla działań krajowych.

Zakończenie

Regulacje międzynarodowe – uniwersalne oraz regionalne, wytyczają standardy do których dążyć ma państwo członkowskie. Analizując regulacje dotyczące ochrony dziecka przed cyberprzestępczością nasuwają się wnioski odnośnie bardzo zróżnicowanej treści i zakresu poszczególnych regulacji. Zauważyć można dwie tendencje organizacji międzynarodowych: jedna polega na formułowaniu ogólnych zasad ochrony małoletniego, bez szczegółowego dookreślenia jakie dokładnie czyny stanowią cyberprzestępstwa; druga natomiast polega na konkretnym wskazaniu jakie czyny winny być penalizowane i jakie działania podejmowane.

Pierwsza ze wskazanych tendencji stanowi „próbę wyjścia poza myślenie kategoriami poszczególnych zagrożeń i stworzenia kompleksowych regulacji dotyczących bezpieczeństwa dzieci w Internecie”⁴⁷. Tylko bowiem wówczas prawo będzie w stanie w sposób elastyczny określić sytuację dziecka, chroniąc małoletniego również przed nowopowstającymi zagrożeniami. Natomiast pojawiające się kazuistyczne uregulowania mają na celu ujednoczenie ochrony przed cyberprzestępczością w poszczególnych państwach będących członkami danej organizacji. W zakresie bezpieczeństwa dzieci w Internecie ważne są międzynarodowe regulacje

⁴⁶ Więcej: *Komunikat prasowy Komisji Europejskiej z 10 lutego 2014 r.*, dostępny pod adresem: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-129_pl.htm, [dostęp: 29.10.2016].

⁴⁷ K. Kudyba, *Cyberprzestępstwa seksualne na szkodę małoletniego w polskim i amerykańskim porządku prawnym*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015, s. 27.

⁴⁵ Dz. U. L 335/1 z 17/12/2011.

definiujące cyberprzestępstwa i nakazujące penalizację poszczególnych czynów. Ponadnarodowe standardy winny przybliżyć do siebie prawodawstwo poszczególnych państw oraz skłaniać je do współpracy, gdyż przy nieograniczonych możliwościach komunikowania się przez Internet, jedynie współpraca międzynarodowa może przynieść oczekiwane efekty walki z cyberpatologiami. To dzięki wymianie doświadczeń poszczególnych państw możliwe jest szybkie reagowanie na coraz to nowe przestępstwa w sieci.

Mnogość międzynarodowych aktów mających na celu ochronę małoletnich przed cyberzagrożeniami, które posiadają zróżnicowany charakter i zakres jest pozytywnym zjawiskiem. Daje się zauważyć przy tym sytuacja „nakładania się” na siebie poszczególnych zakresów ochrony dziecka w Internecie: 1) jako człowieka; 2) jako człowieka korzystającego z nowoczesnych technologii; 3) jako dziecka; 4) jako dziecka poruszającego się w cyberprzestrzeni. Powyższe wynika z niezaprzeczalnego faktu, iż prawa dziecka są częścią składową systemu praw człowieka i obywatela⁴⁸.

⁴⁸ Na temat praw dziecka jako części składowej systemu praw człowieka i obywatela więcej w: S. L. Stadniczeńko, *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka i obywatela*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień...*, s. 37-50.

Bibliografia

- Adamski A., *Cyberprzestępczość – aspekty prawne i kryminologiczne*, Studia Prawnicze – Kwartalnik 2005, nr 4.
- Andrzejewska A., *Dzieci i młodzież w sieci zagrożeń realnych i wirtualnych. Aspekty teoretyczne i empiryczne*, Difin, Warszawa 2014.
- Jabłoński M., Jarosz-Żukowska S., *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2004.
- Kociucki L., *Ochrona dziecka przed złym traktowaniem*, [w:] *Konwencja o Prawach Dziecka. Analiza i wykładnia*, red. T. Smyczyński, Ars boni et aequi, Poznań 1999.
- Kudlak G., *Sexting – od zabawy do przestępstwa*, [w:] *Oblicza patologii społecznych*, red. S. Bębas, WSH - Radom 2011.
- Kudyba K., *Cyberprzestępstwa seksualne na szkodę małoletniego w polskim i amerykańskim porządku prawnym*, Biuro Rzecznika Praw Dziecka, Warszawa 2015.
- Kluczyńska S., *Przemoc seksualna wobec dzieci*, „Niebieska Linia” 2002, nr 3.
- Lech-Starowicz R., *Przemoc seksualna*, Jacek Santorski & CO, Warszawa 1992.
- Pawlak A., *Mechanizmy monitorowania praw człowieka w systemie ONZ na przykładzie krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, [w:] *Środki ochrony praw człowieka w państwach postsocjalistycznych, Zagadnienia wybrane*, red. A. Frankiewicz, A. Pawlak, AT Wydawnictwo, Kraków 2015.
- Quayle E., Vaughan M., Taylor M., *Sex offenders, Internet child abuse images and emotional avoidance: The importance of values*, „Aggression and Violent Behavior” 2006, Volume 11, Issue 1.

Oceniając poszczególne systemy ochrony praw człowieka – najbardziej skutecznym i najlepiej chroniącym dzieci przed cyberprzestępstwami wydaje się być system Unii Europejskiej, który funkcjonuje kilkutorowo: ustanawia standardy prawne, ale jednocześnie zabezpiecza konkretne środki finansowe na działania w państwach członkowskich, a ponadto aktywnie działa na polu wspierania współpracy międzynarodowej w zakresie wykrywania przestępstw i ścigania ich sprawców.

Istniejące i przedstawione w niniejszym artykule regulacje prawne winny być w odpowiedni sposób realizowane przez obywateli oraz stosowane przez organy państwa. Dlatego też niezwykle istotna jest odpowiednia postawa i edukacja poszczególnych grup – zarówno dzieci, ich rodziców, jak i np. sędziów orzekających w sprawach cyberprzestępstw, funkcjonariuszy policji, nauczycieli itd. Wydaje się więc, iż (oprócz wszelkich działań penalizujących, ścigających i sankcjonujących) konieczne jest zwiększenie środków na kampanie edukacyjne. Odpowiednia kampania może realnie przyczynić się do większego bezpieczeństwa naszych dzieci. Tylko bowiem dziecko, które jest świadome zagrożenia, będzie w stanie się przed nim obronić, a odpowiedzialny rodzic wesprze swoje dziecko i uda się do odpowiednich służb, które będą reagować szybko i skutecznie na samo zaistniałe zagrożenie.

Report bezpieczeństwa dzieci korzystających z Internetu, Fundacja Dzieci Niczyje na zlecenie Telekomunikacji Polskiej, Warszawa 2008.

Rosen L.D., Cheever N.A., Carrier L.M., *The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent My Space behavior*, „Journal of Applied Developmental Psychology” 2008, Volume 29, Issue 6.

Stadniczeńko S. L., *Prawa dziecka częścią składową systemu praw człowieka i obywatela*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S. L. Stadniczeńko, Wyd. RPDz., Warszawa 2015.

Stadniczeńko S. L., *Prawo dziecka do wychowania w rodzinie*, [w:] *Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze)*, red. S. L. Stadniczeńko, Wyd. RPDz., Warszawa 2015.

Stadniczeńko S. L., *Urzeczywistnianie dobra dziecka*, [w:] *Rzecznictwo praw dziecka w Polsce*, red. S. L. Stadniczeńko, Wydaw. PWSZ, Konin – Opole 2002.

Suchorzewska A., *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożeń cyberterroryzmem*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

Źródła internetowe

Chart of signatures and ratifications of Treaty 185. Convention on Cybercrime. Status as of 29/10/2016, dostępny na stronie: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=2bTssvsW.

Chart of signatures and ratifications of Treaty 201. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Status as of 29/10/2016, dostępny pod adresem: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201/signatures?p_auth=fWJndK2L.

Child pornography on the Internet, E/CN.4/2005/78, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/100/19/PDF/G0510019.pdf?OpenElement>.

Child pornography on the Internet, A/HRC/12/23, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/146/27/PDF/G0914627.pdf?OpenElement>.

Dane statystyczne dotyczące społeczeństwa informacyjnego. – gospodarstwa domowe i osoby indywidualne, dane dostępne pod adresem:

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals/pl#Dost.C4.99p_do_internetu.

Green paper on the protection of minors and human dignity in audiovisual and information services, COM(1996)483, dostępny pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/20876>.

Information and Communication Technologies and the sale and sexual exploitation of children, A/HRC/28/56, tekst dostępny pod adresem: http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/28/56.

History of the United Nations, dostępny pod adresem: <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/index.html>.

Komunikat prasowy Komisji Europejskiej z 10 lutego 2014 r., dostępny pod adresem: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-129_pl.htm.

Plan działania Rady Europy przyjęty w Strasburgu, 10-11 października 1997 r., tekst dostępny pod adresem: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063dced>.

Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography, tekst dostępny pod adresem: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Children/Pages/ChildrenIndex.aspx>.

Status of treaties, dostępny pod adresem: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en.

Szczegółowy plan spotkania „Technologie informatyczne a wykorzystywanie seksualne dzieci”, dostępny pod adresem: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session31/Pages/31RegularSession.aspx>

Tackling the demand for the sexual exploitation of children, A/HRC/31/58, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/294/64/PDF/G1529464.pdf?OpenElement>, [dostęp: 27.12.2016 r.].

The media and education, E/CN.4/1998/101, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G98/101/06/PDF/G9810106.pdf?OpenElement>.

The role of the media and education in preventing and contributing to the commercial sexual exploitation of children, A/52/482, tekst dostępny pod adresem: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/277/36/PDF/N9727736.pdf?OpenElement>.

Akty prawne

Karta Narodów Zjednoczonych podpisana w San Francisco 26 czerwca 1945 r. (Dz. U. 1947 r., nr 23, poz. 90).

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.).

Protokół fakultatywny do Konwencji o Prawach Dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 76, poz. 494).

Rezolucja Komisji Praw Człowieka ONZ z 7 marca 1990 r., E/CN.4/RES/1990/68

Konwencja Rady Europy o ochronie osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych osobowych, sporządzona w Strasburgu dnia 28 stycznia 1981 r. (Dz. U. z 2003 r., nr 3, poz. 25).

Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728).

Konwencja Rady Europy z 25 października 2007 r. o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 608).

Zalecenie Rady Europy nr R (89) 9 w sprawie przestępstw komputerowych, zdefiniowano różne przestępstwa komputerowe.

Zalecenie Rady Europy nr R (95) 4 o ochronie danych osobowych w sferze usług telekomunikacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem usług telefonicznych.

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2012/C 326/02).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1316/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające instrument „Łącząc Europę”, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 913/2010 oraz uchylające rozporządzenia (WE) nr 680/2007 i (WE) nr 67/2010. (Tekst mający znaczenie dla EOG), (Dz. U. L 348/129 z 20.12.2013).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/31/WE z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (Dz. U. L 178/1 z 17/07/2000).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. U. L 335/1 z 17/12/2011).

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 276/1999/WE z dnia 25 stycznia 1999 r. przyjmująca wieloletni plan działań Wspólnoty w zakresie promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu poprzez zwalczanie sprzecznych z prawem i szkodliwych treści w światowych sieciach komputerowych (Dz.U. L 33/1 z 6.2.1999).

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1151/2003/WE z dnia 16 czerwca 2003 r. zmieniająca decyzję nr 276/1999/WE przyjmującą wieloletni plan działań Wspólnoty w zakresie promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu w drodze zwalczania sprzecznych z prawem i szkodliwych treści w światowych sieciach komputerowych (Dz.U. L 162/1 z 1.7.2003).

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 854/2005/WE z dnia 11 maja 2005 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspólnotowego na rzecz promowania bezpieczniejszego korzystania z Internetu i nowych technologii sieciowych (Dz. U. L 149/1 z 11.6.2005).

Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1351/2008/WE z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego wspólnotowego programu ochrony dzieci korzystających z Internetu oraz innych technologii komunikacyjnych (Dz. U. L 348/118 z 24.12.2008)

Zalecenie Rady 98/560/WE z dnia 24 września 1998 w sprawie rozwoju konkurencyjności europejskiego przemysłu usług audiowizualnych i informacyjnych poprzez wspieranie ram krajowych mających na celu osiągnięcie porównywalnego i efektywnego poziomu ochrony nieletnich i godności ludzkiej (Dz. U. L 270 z 7.10.1998).

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/952/WE z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie ochrony małoletnich, godności ludzkiej oraz prawa do odpowiedzi w odniesieniu do konkurencyjności europejskiego przemysłu audiowizualnego oraz internetowych usług informacyjnych (Dz. Urz. UE L 378/72 z 27.12.2006).